

JOAN PUJOL I LA SEVA OBRA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Ara fa vint anys es publicava, per primer cop, l'obra poètica en català del prevere mataroní Joan Pujol. És potser per això que seria interessant fer un repàs, tant de la figura com de la seva obra, més encara si tenim en compte el pràctic exhauriment d'aquella publicació i que la seva obra en castellà segueix encara inèdita.

Hem estructurat el tema en dos apartats diferenciats: per una part les diferents aportacions al coneixement tant de la figura com de l'obra del poeta; i per altra, el moment actual d'aquests coneixements. No pretenem però, fer un estudi crític de l'obra, ja que això requereix un espai més ampli i un major aprofundiment en la matèria.

Pel que fa a l'obra del poeta, es conserva un exemplar de la primera edició de 1573, de *La singular y admirable victoria que, per la gràcia de nostre senyor Deu, obtingue el serenissim senyor don Joan d'Austria de la potentissima armada turquesca*, a la Biblioteca de Catalunya, i un altre a la Biblioteca Nacional de Madrid.

Els manuscrits originals de l'obra d'en Joan Pujol, incloent-hi el de *La singular...*, es troben a la Biblioteca Mazarina de París.

APORTACIONS AL CONEIXEMENT DEL POETA I LA SEVA OBRA.

Des de la impressió el 1573 de *La singular...*, l'obra d'en Joan Pujol havia quedat inèdita, fins que pels volts de 1830 l'erudit rossellonès Josep Tastu (1787-1849) va adquirir els manuscrits autògrafs de les obres d'en Pujol. Tastu va fer arribar alguns extractes del manuscrit al seu amic Fèlix Torres i Amat. Va creure inèdita l'obra del poeta i desconeixia l'existència de l'exemplar de l'edició de 1573, que es conservava a l'actual Biblioteca de Catalunya. Per això va iniciar una nova edició: *Poeme sur la bataille de Lepante de Joan Pujol avec un commentaire et des notes per Joseph Tastu d'après le manuscrit autographe qu'il avoit acquis* (1).

Aquesta edició no es va acabar d'enllestir, i a la mort de l'erudit quedaren inèdits els seus treballs sobre l'obra del poeta: una còpia amb comentari del poema sobre Lepant, la còpia de la *Visió en somni* i vuit exemplars impresos de *La singular...* amb anotacions manuscrites.

Fèlix Torres i Amat (1772-1847) va publicar el 1836 les *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, on va recollir alguns fragments del manuscrit de París, que els hi havia fet arribar el seu amic Tastu.

Aquells fragments publicats pertanyien a *La singular...*, la *Visió en somni*, i l'acròstic *ja coneix l'autor no està com pertany*. A banda d'aquells fragments, feia la primera descripció de la resta del contingut del manuscrit.

Dels fragments de *La singular...* que va publicar, n'hi havien que formaven part del primer cant. Això ens fa pensar que mentre el manuscrit va ser en mans de Josep Tastu encara era sencer, perquè conservava aquest primer cant, avui mutilat al manuscrit.

El 1912 Amadeu Pagès feia una introducció a l'edició crítica de les obres d'Ausiàs March. En aquell treball dedicava un apartat als comentaris i glosses sobre l'obra marquiana de Joan Pujol. En aquell moment, a Pagès només li interessava el que fes referència a Ausiàs March, i per això devaluava la resta de l'obra d'en Pujol.

El treball d'Amadeu Pagès publicava per primer cop, si exceptuem l'edició iniciada per Tastu i els fragments de Torres i Amat, fragments de la *Visió en somni* i d'algunes glosses, de les quals publicà íntegres les dues últimes que fins a llavors havien estat inèdites. La reproducció de l'obra d'en Pujol era acompanyada de comentaris crítics en referència als aspectes ausiasmarquians.

Jaume Massó i Torrents, cinc anys més tard, el 1917, ens descrivia el manuscrit de París al seu treball *Les poesies de'n Joan Pujol de Mataró*.

El manuscrit, segons aquella descripció, tenia una nova foliació en vermell que anava de l'1 al 176, amb unes mides de 204 x 138 mm. El manuscrit era mutilat ja que faltava tot el primer cant de *La singular...*, i alguns folis al final del manuscrit. Tot seguit feia una ressenya del seu contingut, reproduint els primers versos de cada composició.

Massó i Torrents datava les dues versions del poema presentat al certamen en honor de la concepció de la verge Maria, tal com sembla que constava al manuscrit original, l'un al 1583 i l'altre al 1584.

Finalment, l'autor esmentava l'obra en castellà de Joan Pujol, descrivint la seva estructuració.

En un altre treball publicat el 1932, Jaume Massó feia una nova descripció del manuscrit de la Biblioteca Mazarina i en capítol a part descrivia, per primer cop, la impressió de *La singular...*, feta per Pere Malo el 1573 a Barcelona.

Tres anys més tard, el 1935, el doctor Martí de Riquer publicava els *comentaris crítics sobre clàssics catalans*, on es decantava per una redacció de *La singular...*

el 1573, mentre optava per la seva impressió el 1574. En aquella ocasió Martí de Riquer exposava, bàsicament, els mateixos aspectes que ampliaria bastament en el seu treball de 1964.

Per la seva part, el doctor Jordi Rubió i Balaguer publicava a la *Historia general de las literaturas hispánicas*, el 1953, un apartat dedicat al poeta de Mataró.

En aquella ocasió el doctor Rubió afirmava com al 1583 Joan Pujol participà al certamen poètic de Barcelona, tot fent-se ressò del treball anterior de Jaume Massó i Torrents.

Pel que fa a l'obra del poeta, va destacar la influència d'Ausiàs March en la seva obra, però el seu escàs relleu. Comentà les gloses sobre poemes d'Ausiàs, i va apuntar la possibilitat de què fossin escrits amb posterioritat al 1560.

Va tractar també l'obra en castellà del mataroní, que era inèdita, i finalment, comentava alguns aspectes de *La singular...*, de la qual diu: *El conjunt, interessant pel tema i per la proximitat de la redacció al gran esdeveniment, és de baixa volada.* (2).

El 1964 es publicava la primera edició de la *Història de la literatura catalana*, on el doctor Martí de Riquer deixava un apartat per tractar l'obra del poeta de Mataró. Ja des del primer moment, Riquer afirmava que Pujol *és un poeta de molt poca entitat i la lectura del qual no pot desvetllar cap mena d'impressió en l'actualitat*.

Tot seguit analitzava la influència d'Ausiàs March, reproduint alguns fragments de la *Visió en somni* i de les gloses de poemes marquians. Descrui i comenta *La singular...*, que és el més important en l'obra d'en Pujol.

El treball es clou amb l'afirmació de la mediocritat com a poeta de Pujol, i que *si en la nostra literatura ocupa un lloc, encara que modest, és degut al trist panorama de les lletres catalanes del seu temps, i perquè Lepant és l'únic exemple que podem exhibir d'un tipus d'èpica erudita...*

El 1970 s'editava per primer cop, i fins ara l'únic, l'obra poètica en català de Joan Pujol, a cura de Karl-Heinz Anton. Aquesta edició actualment es troba gairebé exhaurida.

Karl-Heinz feia una introducció on donava els trets biogràfics coneguts fins aleshores pel que fa a l'obra del poeta; exposava, primerament, el fet de com els crítics i historiadors moderns no havien valorat suficientment l'obra del mataroní, limitant-se als versos d'influència marquiana.

En aquest treball s'analitzaven alguns aspectes de l'obra, com els referents a la major proximitat al renaixement que a l'edat mitjana, i les reminiscències medievals, que suposaven una contradicció amb les concepcions del poeta.

Amb tot, però, l'aportació més remarcable de Karl-Heinz és l'element barroc. Analitzava l'estructura i els trets més característics de l'obra, remarcant aquells aspectes que l'apropen a l'estètica i la mentalitat barroca, juntament al context d'idees en el qual es situa el poeta.

L'edició reproduïa l'obra en català del manuscrit de París, amb algunes esmenes d'acord amb l'edició de Barcelona de 1573, variants de la qual reproduïa l'apèndix. Finalment aportava una bibliografia essencial.

El 1971 s'imprimia una edició facsímil de *La singular...*, a la qual el matoroní Antoni Comas i Pujol (1931-1981) feia una important traducció.

En el seu treball el doctor Comas apuntava alguns trets biogràfics del poeta fins a llavors inèdits. Tot seguit descrivia el manuscrit de París i principalment l'edició de 1573, de la qual comentava el contingut fent una valoració del poeta i les seves intencions.

Finalment Antoni Comas exposava el fet que l'obra d'en Pujol conté reminiscències medievals, però la seva sensibilitat és més propera a la renaixentista que a aquella. Aportava també una bibliografia essencial.

En aquells moments, el doctor Comas estava preparant una edició crítica de l'obra del poeta, per encàrrec de la llavors *Caja de Ahorros de Mataró*. Malauradament aquest treball va quedar inèdit. Sens dubte hauria estat un treball important i definitiu.

Malgrat tot, però, Antoni Comas va publicar aquell mateix any un nou article sobre Joan Pujol, que encara que bàsicament és un extracte de la introducció a l'edició facsímil, aprofundeix en alguns aspectes de l'obra del poeta. En la seva obra, encara que adoptà la tradició literària medieval, sovint hi sobresortien aspectes del renaixement: recursos literaris, alguns passatges de l'obra o algunes reminiscències literals, i fins i tot el fet que les observacions marginals, o la manera de descriure des de distints punts de vista, demostraven una agilitat estilística impròpia d'un autor medieval.

Finalment deia: *Joan Pujol és l'únic autor èpic de l'antiga literatura catalana. És un èpic, però frustrat, ja que no va saber trobar el mestre adient al gènere i a l'època.*

JOAN PUJOL I LA SEVA OBRA.

Joan Pujol era fill de Mataró, fet que el propi autor ens confirma en diverses ocasions. En el poema *Ja coneix l'autor no està com pertany*, els versos formen l'acròstic *Joan Puiol prevere de Màtero*. I, a la mateixa composició, al vers 13 diu: *veureu en quin lloc és nat i nodrit*. Així doncs, el propi autor afirma on és nat: a Mataró.

Però aquesta no és l'única ocasió on se'ns confirma l'origen del poeta, ja que a la portada de l'edició de Barcelona de 1573 es diu: *composta per Joan Pujol, prevere de Mataró*. I, finalment, a les llicències de la mateixa obra: *Per la present donam llicència i facultat a vós, Joan Pujol, natural de la vila de Mataró...*

Sabem que Joan Pujol va néixer a Mataró. No s'ha pogut establir, però, la data del seu naixement. Antoni Comas apuntava la possibilitat que fos un Joan Pujol nascut el 1514, tenint en compte la seva producció literària que s'iniciava el 1538.

Per la nostra part, i desconeixent la font d'on s'apunta la data de 1538, hem consultat els llibres de Baptismes (3) de la primera meitat del segle XVI, constatant la presència clara de tres Joan Pujol, i alguns altres de menys probables:

El primer Joan Pujol que hem trobat, és registrat el 1514 i era fill de Galserà Pujol. Va tenir una germana (1509) i dos germans (1510 i 1521).

El 1516 Bertomeu Pujol tenia un fill que batejava amb el nom de Joan. Aquest va tenir tres germanes (1509, 1513 i 1519).

Finalment, ens consta el 1532 un Joan Pau Pujol, fill del sastre Pujol i d'Esperança. Va tenir dues germanes (1534 i 1537), i tres germans: Montserrat Gener (1542), Pau Gener (1544) i Onofre Benet (1546).

Hi ha d'altres Pujol, però no és clar que fossin batejats amb el nom de Joan: el 1516 Pere Pujol tenia un fill, i el 1527 un Pujol pescador en tenia un altre.

Així doncs, descartats aquests darrers, i el Joan Pau Pujol per la no coincidència exacta de nom, ens queden com a més probables, i a falta de dades sobre la seva família, els nascuts el 1514 i el 1516.

El més clar però, a la vegada que indubtable, és que Joan Pujol va néixer a la primera meitat del segle XVI.

El nostre poeta va ser el primer obtentor del benifet de Santa Maria i Santa Anna de la parròquia de Santa Maria de Mataró, ja que ens consta un prevere amb el mateix nom en un document a l'Arxiu Municipal: *Joannes Pujol presbiter ville de Matarone...* (4).

La primera notícia sobre aquest document ens l'havia donada Antoni Comas a la seva introducció a l'edició facsimil de *La singular...*, datant el document el 1576. Examinant el mateix, però, creiem que la data correspon al 1571: *die decima octava mensis septembris anno nativitate domini millesimo (quin)gentesimo Septuagesimo primo...*

El benefici fou fundat per Pere Pujades, prevere de Sant Feliu d'Alella, a la parròquia de Sant Martí d'Arenys. En el cas que la comunitat de preveres de Sant

Martí rebutgés aquella fundació, es preveia crear el benifet a la parròquia de Santa Maria de Mataró, tal com va esdevenir.

Joan Pujol, sens dubte, era al corrent dels ambients literaris barcelonins i de la devoció d'aquests cercles per Ausiàs March, ja que hi era en estreta relació.

Frequentava els ambients del cavaller Jeroni de Pinós, a qui va dedicar la seva única obra impresa. De fet, la relació entre Pujol i Jeroni de Pinós havia de ser prou important, ja que sembla ser que les glosses dels poemes marquians i alguns versos espirituals li foren encarregats pel propi cavaller. Així s'observa a la dedicatòria de l'edició de *La singular...*: ...fetes per haver-m'ho manat V.M.

Pels volts de 1562 va compondre la *Visió en somni*; en aquests versos Pujol lloa el canonge Joan Lluís Vileta i la seva participació al Concili de Trento en defensa de Ramon Llull (1561). El canonge Vileta va ser comentarista de l'obra d'Ausiàs March i tot sembla indicar que Pujol en fou deixeble, o al menys hi va mantenir alguna relació d'amistat. Pujol va voler fer amb l'obra d'Ausiàs March el que havia fet Vileta amb l'obra i el pensament de Llull: reivindicar el valor ètic i literari de la poesia de March.

La *Visió en somni* tracta com una nit se li va aparèixer Ausiàs March, es lamenta del creixent oblit de la seva obra i censura les traduccions castellanques i les interpretacions de l'obra marquiana. A la seva aparició March fa una defensa de la participació de Vileta a Trento. Aquests versos segueixen el mateix metre dels de *La singular...*

Pujol també devia mantenir una coneixença amb el compositor de música per a orgue Pere Albert Vila, que havia musicat poemes d'Ausiàs March, perquè a la seva mort el 1582 li va compondre una elegia.

El 1573, tan sols dos anys després de la batalla de Lepant, s'imprimia a Barcelona *La singular...*. El conjunt d'aquesta obra és format per dues dedicatòries, una en prosa i l'altra en vers, a Jeroni de Pinós; l'argument de la història i, finalment, els tres cants del poema èpic. L'obra es tanca amb diferents poemes en castellà, llatí i català.

El poema èpic és compost en decasíl·labs amb cesura i accent a la quarta síl·laba, agrupats en estrofes de vuit versos que rimen segons l'esquema AB-BACDDC. Les estrofes de l'argument es tanquen amb dos versos apariats. Alguns poemes del segon i tercer cant són escrits en codolades de tres i set versos que rimen segons ABBA.

Pujol va escriure aquesta obra poc després del fet naval, i és la primera obra culta sobre el tema que es va publicar. En *La singular...*, l'autor mostra un clar interès per aconseguir una narració real o almenys versemblant, i es recrea donant dades concretes dels fets. Això ens mostra com Pujol era molt ben informat dels esdeveni-

ments. I a la dedicatòria el propi poeta dóna referència d'on li prové la informació: *Jo he treballat quant a mi fou possible de narrar vera història, i si en res faltará ma ploma, serà la causa de no ésser estat informat d'aquells qui en la batalla victoriosa i inaudita se són trobats, dels quals i no d'altres he pres informació...*

Però tal com va fer notar Antoni Comas, Pujol degué tenir alguna font d'informació complementària, potser algun text sobre la batalla, alguna crònica d'aquí o italiana.

Després d'aquesta obra, sembla ser que el nostre poeta tenia previst prosseguir amb noves composicions. Això sembla deduir-se de la dedicatòria, on demana l'acceptació de l'obra per poder-se sentir recolzat i prosseguir amb d'altres objectius més importants, que bé podrien tractar-se de noves obres.

El 1583 (1584 ?) va participar al certamen poètic en honor de la Concepció de la Verge Maria a Barcelona. Això consta a la pròpia composició, que al manuscrit de París hi és en dues versions diferents que són datades el 1583 i el 1584 respectivament, la qual cosa no ens aclareix la data en què es celebrà el certamen.

Per la seva part, Antoni Comas havia datat aquests versos i el propi certamen el 1538. Desconeixem els motius que el portaren a aquesta datació, i el fet de no haver pogut consultar directament el manuscrit de la Biblioteca Mazarina no ens permet donar per segura cap de les diverses datacions. Amb tot, però, els autors que han tractat l'obra d'en Pujol, tal com ja hem vist, donen la data de 1583-1584.

Joan Pujol va residir durant algun temps a Vic, on va mantenir una relació d'amistat amb els canonges de la catedral Gabriel Reixac i Jaume Solà, amb els quals devia formar un ambient intel·lectual prou interessant. El 1585 Pujol hagué de marxar de Vic, sembla ser per alguna raó de força major. Aquell any escrivia una carta adreçada als canonges, on es lamentava de la seva absència en aquells cercles.

La carta és a la Biblioteca Episcopal de Vic i és datada el 20 de novembre de 1585 (5). Antoni Comas coneixia el document, però no n'havia fet cap comentari crític.

Aquest document és molt interessant, ja que Pujol hi expressava els seus sentiments amb tres poemes, dos dels quals eren en castellà. Els poemes han estat inèdits en la seva anàlisi, i no es varen tenir en compte quan es va editar l'obra poètica el 1970.

Els versos en català són decasíl·labs amb cesura i accent a la quarta síl·laba, agrupats en dues estrofes de vuit versos que rimen segons l'esquema ABBACDDC, amb rima consonant. Cada estrofa es tanca amb dos versos apariats. És evident que Pujol utilitzà en el poema el mateix metre que a la major part de la seva obra, tant a *La singular...*, les glosses o la Visió en somni.

Pel que fa al contingut, expressa el seu sentiment davant l'absència forçada dels seus amics i les imatges utilitzades tenen força:

*Com qui forçat se'n va lluny de sa terra
dexant los bens, y la muller y fills
considerant, del camí los perills
planyent se molt, tot pler de si desterra
havent perdut, lo seu mayor deport
e de gran temps, aquell cobrar no spera
axí.m en pren, y com qui desespera
en un perill, que pot pendre la mort.
E durarà, fins que jo torn a veure
tan fels amichs, asso podeu be creure.
Com lo catiu, qui comprat y venut
segueix en tot, lo voler del senyor
servint aquell, per por d'altre pitjor
per que un jorn, espera ser remut
jo som aqueix, esperant nova sort.
De part d'aquell, qui totes coses mira
y temporal, en gran bonança gira
y gran treball, en delitos deport.
Mas tinch temor que tan llarga sperança
ab desesper, un jorn fara ligança.*

Dels dos poemes en castellà, el primer *Como quien sin culpa, esta condenado*, repeteix el mateix tipus de rima de l'anterior en català, però els versos són de dotze síl.labes. El tema és el mateix: el sentiment del poeta davant l'absència dels amics.

En canvi, el segon poema en castellà és més interessant. Pujol el dirigeix al canonge Folgueres, el qual va substituir-lo i sembla ser que estigueren enfrontats. Potser aquest enfrontament va ser causa de la seva marxa de Vic:

*Quan contento y ufano estas
assentado en mi silla
ruego a Dios que con manzilla
te vea volver atras
buscando te yo renzilla.
Entiende que soy christiano
y con esto entenderas
que no te voy a la mano
por mas que vivas ufano
por salir de compas
mas yo spero que veras
una nueva maràvilla
y que Dios con gran manzilla
te hara volver atras
buscando te yo renzilla.*

Així doncs, amb aquest poema veiem com, encara que sigui en castellà, el mataroní va compondre temes de caràcter irònic i menys transcendents que la resta de les seves obres. En aquest cas concret, el poeta va escriure amb una intencionalitat, diguem-ne política, per desprestigiar un contrincant.

Aprofundint una mica més en la seva estada a Vic, és evident que Pujol va crear al seu entorn un cercle d'amistats que segurament tindrien converses i debats de caràcter intel·lectual. Aquest aspecte es posa de relleu de forma molt clara en aquella carta: ... *he sentit haver perduda la regalada conversació y tracte...*, o més endavant: ... *jo no puch regosijarme ab VS. MS. com solia...* .

Pel que fa als motius que l'obligaren a marxar de Vic no tenim cap notícia, però el que sí és clar és que es tractà de motius de força major. Això s'observa en els dos primers poemes que, encara que es tracta de comparacions i imatges poètiques, denoten un rerafons d'obligatorietat en la seva marxa.

I el tercer poema, en dedicar-lo al *canonge Folgueres mon contrari...*, indica ja algun conflicte que es posa de relleu en el propi poema en invocar Déu per fer-lo fora del seu lloc, que sembla li ha pres.

La darrera notícia que tenim de Joan Pujol és de la seva estada a Plegamans, on el 3 de juliol de 1603 dedicava un poema en castellà al bisbe de Barcelona, Ildefonso Coloma.

No tenim cap més notícia de Joan Pujol; probablement va traspasar aquell mateix any o poc després.

La seva obra en català, però, és més extensa. Va fer unes gloses de poemes d'Ausiàs March. Aquestes gloses es tanquen a cada estrofa amb un vers marquià. La intenció de Pujol en aquestes gloses és la de comprendre l'obra del gran poeta, divulgar-la i actualitzar-la als moments que es vivien. Però no va aconseguir entrar en l'autèntic esperit de l'obra ausiasmarquiana.

Va compondre també altres obres de caràcter didàctic i moral, i gran nombre d'obres espirituals. Aquestes darreres són poemes en honor de sants, o algunes dedicades *A l'església catòlica, a un religiós amic, al lector...*

L'obra del poeta mataroní destaca per l'ús que fa d'un català molt més pur i correcte del que correspondria a un home del seu temps. Però, com d'altres autors del segle XVI, Pujol va escriure també en castellà.

La seva obra en aquesta llengua, avui encara és inèdita i no s'ha publicat. Destaca sobretot una *Historia llamada viaje del hombre*, obra en vers dialogada. La resta de la seva producció en castellà és formada per unes gloses d'himnes litúrgics, algunes nades, els dos poemes enviats als canonges de Vic; i l'obra de 1603: *Loores del glorioso San Raymundo de Peñafort*, composició formada per una introduc-

ció de tres cobles de vuit versos, més dotze cobles de vuit versos amb una tornada de quatre.

Encara que l'obra en català mostra una clara influència medieval amb reminiscències arcaïtzants, sovint sobresurt una sensibilitat més propera a la renaixentista. És evident que versos com *Ab aquestos pactes, senyor, acceptau/ de ma baixa musa / 17 obra mal polida*, de la dedicatòria a Jeroni de Pinós, recorden *Si de mi baja lira/ tanto pudiese el son, que en un momento/ aplacase la ira* de *A flor de Gnido* de Garcilaso de la Vega, de qui se'n publicà l'obra a Barcelona el 1543, i que probablement Pujol coneixeria.

Podríem esmentar altres aspectes més propis d'un autor renaixentista que no pas medieval: els recursos literaris, la forma de descriure des de diversos punts de vista, o la concepció renaixentista de l'heroi; però no entrarem en més detall, ja que aquest aprofundiment seria motiu d'un altre estudi molt més complet.

CLOENDA.

Pujol va voler comprendre i actualitzar la tradició literària catalana, però no ho va aconseguir. És l'únic autor de poesia èpica culta de la literatura catalana del moment.

Finalment, només dir que el poeta de Mataró requeriria una major atenció de la que tradicionalment se li ha donat, i més quan ja fa vint anys que es va publicar per primera vegada la seva obra poètica en català, quedant sempre a l'oblit la seva obra en castellà.

Jaume Vellvehí i Altimira

NOTES.

- 1.- PAGÈS, Amadeu. *Notice sur la vie et les travaux de Joseph Tastu*, a *Revue des langues romanes*. Vol. XXXII, Montpeller, 1888.
- 2.- RUBIÓ i BALAGUER, Jordi. *Història de la literatura catalana*, vol. II, Barcelona 1985, pàg. 40.
- 3.- MASM. Llibre de Baptismes I, 1508-1547.
- 4.- AMM. Lligall 3.
- 5.- La transcripció de la carta va ser publicada el 1962 a la revista *Ausa*.

BIBLIOGRAFIA.

- AGUILÓ i FUSTER, Mariano. *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474-1860*. Madrid 1923.
- ANTON, Karl-Heinz. *Joan Pujol, obra poètica*. Barcelona, 1970.
- COMAS i PUJOL, Antoni. Introducció a *La singular...*, facsímil. Barcelona, 1971.
- COMAS i PUJOL, Antoni. *El poeta Joan Pujol entre l'edat mitjana i el renaixement*, a *San Jorge*, núm. 84, 4t. trimestre. Vic, 1971.
- MASSÓ i TORRENTS, Jaume. *Bibliografia dels antics poetes catalans*, *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, V, Barcelona, 1913-1914.
- MASSÓ i TORRENTS, Jaume. *Les poesies d'en Joan Pujol*, a *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, IV. Barcelona, 1917.
- MASSÓ i TORRENTS, Jaume. *Repertori de l'antiga literatura catalana, la poesia*, Vol. I. Barcelona, 1932.
- PAGÈS, Amadeu. *Notice sur la vie et les travaux de Joseph Tastu*, a *Revue des langues romanes*, Vol. XXXII. Montpellier, 1888.
- PAGÈS, Amadeu. Introducció a l'edició crítica de *Les obres d'Ausiàs March*, Vol. I. Barcelona, 1912.
- PUJOL, Joan. *Una carta literària*, a *Ausa*, núm. 39. Vic, 1962.
- RIQUER, Martí de. *Comentaris crítics sobre clàssics catalans*. Barcelona, 1935.
- RIQUER, Martí de. *Història de la literatura catalana*, Vol. IV. Barcelona, 1964.
- RODRÍGUEZ MORIÑO, A. *Diccionario bibliográfico de pliegos sueltos poéticos (s. XVI)*. Madrid, 1970.
- RUBIÓ i BALAGUER, Jordi. *Història de la literatura catalana*, Vol. II. Barcelona, 1985.
- TORRES AMAT, Félix. *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*. Barcelona, 1836.
- VELLVEHÍ i ALTIMIRA, Jaume. *Ambient literari en el Mataró dels ss. XVI-XVII*, a *Vida quotidiana a Mataró al llarg de la història*. Mataró, 1990..Mataró, 1990.90.